

Zaangażowanie Papieża św. Jana Pawła II w przeciwdziałanie narkomanii

Kościół od początku swego istnienia wychowuje i kształtuje swych członków, i jest świadomy swej wychowawczej roli. *Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim* Vaticanum II stwierdza, że „w szczególny sposób wreszcie obowiązek wychowania dotyczy Kościoła, nie tylko dlatego, że Kościół należy uważać za społeczność także ludzką, zdolną do pełnienia funkcji wychowawczych, lecz przede wszystkim dlatego, że jego zadaniem jest głoszenie wszystkim ludziom drogi zbawienia, ukazywanie wierzącym życia Chrystusa i wspieranie ich z nieustanną troskliwością, aby mogli osiągnąć pełnię tego życia. Kościół jako Matka jest więc zobowiązany zapewnić tym swoim dzieciom takie wychowanie, które przepełniłoby ich całe życie duchem Chrystusowym. Jednocześnie okazuje wszystkim narodom swoją pomoc w zdobywaniu pełnej doskonałości ludzkiej, a także w tworzeniu dobra ziemskiej społeczności i w budowaniu bardziej ludzkiego świata”¹. Powyższą misję spełnia Kościół poprzez duszpasterstwo parafialne, katechezę, o czym przypomina

BP ANTONI DŁUGOSZ – dr hab. teologii, od 1994 r. biskup pomocniczy archidiecezji częstochowskiej, autor wielu publikacji z dziedziny Biblii, katechetyki i homiletyki oraz książek dla dzieci, duszpasterz narkomanów i niepełnosprawnych.

¹ CONCILIIUM VATICANUM II, *Declaratio de educatione christiana „Gravissimum educationis”* (DWCH) 3, AAS 58 (1966), 732: „Singulari demum ratione officium educandi ad Ecclesiam spectat, non solum quia humana quoque societas educationis tradendae capax agnoscenda est, sed maxime quia munus habet viam salutis omnibus hominibus annuntiandi, credentibus vitam Christi communicandi eosque continua sollicitudine adiuvandi ut ad huius vitae plenitudinem pervenire valeant. His igitur filiis suis tanquam Mater eam praestare Ecclesia tenetur educationem, qua tota eorum vita spiritu Christi imbuatur, simul autem omnibus populis suam operam praebebat ad promovendam integram personae humanae perfectionem, ad bonum quoque societatis terrestris atque ad aedificationem mundi humanius configurandi”, SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim „Gravissimum educationis”*, w: SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 2002, 317-318.

Jan Paweł II w adhortacji *Catechesi tradendae* i akcentuje *Katechizm Kościoła Katolickiego*².

1. Jan Paweł II wobec problemu narkomanii

W przesłaniu skierowanym do biskupów polskich obecnych w Rzymie z racji *ad limina Apostolorum* – 2 lutego 1998 r. Papież mówi: „Nie wątpię, że bardzo leży wam na sercu sprawa młodzieży i to, aby nikt z tych młodych ludzi się nie zagubił. A jeszcze bardziej to, aby szukać tych wszystkich, którzy odchodzą lub odwracają się na skutek moralnego zagubienia, doznawanych zawodów, czy rozczarowań. Ich droga powinna stać się szczególną troską Kościoła”³.

W nauczaniu św. Jana Pawła II szereg razy podkreślona zostaje rola Chrystusowego Kościoła, jaką jest służba człowiekowi. Człowiek jest drogą Kościoła⁴. Wszystko, co wiąże się z jego egzystencją – interesuje Kościół, który z polecenia Jezusa interpretuje doświadczenie życiowe Bożymi czynami oraz Bożym Słowem⁵.

Obok pozytywnych doświadczeń ludzkiego życia występują patologiczne sytuacje, do których zaliczymy alkoholizm oraz narkomanię. Jan Paweł II wyraża zainteresowanie tymi problemami poprzez tematykę przemówień na sympozjach organizowanych przez Papieską Radę

² KKK 4.

³ JAN PAWEŁ II, *Biada mi gdybym nie głosił Ewangelii!*, w: *Moja i wasza Ojczyzna. Przemówienie do biskupów polskich wygłoszone z okazji wizyty „ad limina Apostolorum” 1998*, Warszawa 1998, 24.

⁴ CONCILIUM VATICANUM II, *Constitutio pastoralis de Ecclesia in Mundo huius temporis „Gaudium et spes”* 12, AAS 58 (1966), 1034, SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym „Gaudium et spes”*, w: SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 534; tamże 45, AAS 58 (1966), 1065-1066, SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 561-562; IOANNES PAULUS II, *Litterae encyclicae „Redemptor hominis”* 14, AAS 71 (1979), 284-286, JAN PAWEŁ II, *Encyklika „Redemptor hominis”*, w: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 2005, 35-37; tamże 18, AAS 71 (1979), 301-305, *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, 53-57, tamże 21-22, AAS 71 (1979), 316-324, *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, 68-76; TENŻE, *Przemówienie z okazji trzydziestej rocznicy Konstytucji „Gaudium et spes”*, w: *Przemówienia i homilie Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 1997, 359-400.

⁵ CONCILIUM VATICANUM II, *Constitutio dogmatica de divina Revelatione „Dei Verbum”* 2, AAS 58 (1966), 818, SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym „Dei Verbum”* w: SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 350-351.

ds. Duszpasterstwa Służby Zdrowia⁶. Zagadnienia uzależnień człowieka poruszał on w homiliach oraz przemówieniach wygłaszanych do dorosłych⁷, a szczególnie do młodzieży⁸ i dzieci z okazji papieskich pielgrzymek⁹, a także podczas liturgicznego spotkania z ludźmi opiekującymi się terapeutycznymi ośrodkami dla narkomanów¹⁰. Swoje zatroskanie o uzależnionych wyraził Jan Paweł II już w pierwszych latach swego pontyfikatu – przy składaniu życzeń kardynałom oraz kurii rzymskiej¹¹ oraz podczas uroczystości inauguracyjnej terapeutyczny ośrodek dla narkomanów w Rzymie¹². Troskę duszpasterską nad uzależnionymi powierzał Papież w szczególny sposób zakonom męskim i żeńskim¹³.

Zauważał on liczne zagrożenia niszczące potencjał młodości, deprawujące młodzież „namiastkami zdradzonych wartości, zgubnymi przynętami, które w egzystencji wydanej na łup rozczarowań i niekiedy pozbawionej ideałów, łatwo znajdują żer. Jakże nie zapomnieć o niezliczonych już ofiarach narkotyków, podsuwanych od pierwszych lat młodości, które potem stają się żelaznym łańcuchem haniebnej niewoli?”¹⁴.

Papież z różnych okazji wyrażał swoją wdzięczność tym, którzy aktywnie angażują się w pracy nad odzyskaniem i zapobieganiem fatalnym następstwom narkomanii, którzy rozumieją troskę Następcy Chrystusowego. Etiologię uzależnienia widzi on w braku jasnych i przekonujących racji życia. Zdaniem Papieża: „ludzie potrzebują prawdy. Koniecznie muszą wiedzieć, dlaczego żyją, umierają, cierpią! [...] Prawdą

⁶ JAN PAWEŁ II, *Uwierzyć nadziei wbrew nadziei*, „L'Osservatore Romano” 13 (1992) 2, 15n; TENŻE, *Walka z narkomanią sprawą wszystkich ludzi*, „L'Osservatore Romano” 19 (1998) 1, 24n.

⁷ TENŻE, *Przynoszę wam orędzie nadziei*, „L'Osservatore Romano” 6 (1985) 2, 20; TENŻE, *Solidarność, tożsamość, wiara*, „L'Osservatore Romano” 6 (1985) 3, 20n; TENŻE, *Solidarność z cierpiącymi*, „L'Osservatore Romano” 6 (1985) 3, 26n.

⁸ TENŻE, *Chcę wam mówić o świetle*, „L'Osservatore Romano” 5 (1984) 9, 17n; TENŻE, *Program ośmiu błogosławieństw*, „L'Osservatore Romano” 6 (1985) 3, 18; TENŻE, *Jest wśród was Chrystus Zmartwychwstały*, „L'Osservatore Romano” 6 (1985) 2, 10n.

⁹ TENŻE, *Nie wolno dzieci porzucać, wykorzystywać i skazywać na śmierć*, „L'Osservatore Romano” 12 (1991) 11, 32n.

¹⁰ TENŻE, *Dramat narkomanii*, „L'Osservatore Romano” 1 (1980) 11, 11.

¹¹ TENŻE, *Kościół w świecie współczesnym broni godności każdego człowieka*, w: *Nauczanie papieskie 1979*, T. II/2, 715-726.

¹² TENŻE, *Projekt – Człowiek*, „L'Osservatore Romano” 7 (1986) 6, 1; 4.

¹³ TENŻE, *Wobec wyzwania nowych potrzeb*, „L'Osservatore Romano” 12 (1991) 5, 28n.

¹⁴ Tamże.

jest Jezus Chrystus!”¹⁵. Drugim powodem narkomanii jest niedostateczna i niezadowolająca struktura społeczna, popychająca do poszukiwania w rozmaitych typach narkotyków „sztucznych rajów”¹⁶. Wreszcie, przyczyną zjawiska narkomanii jest również poczucie osamotnienia i niekomunikatywności, znane dzisiejszemu społeczeństwu, tak bardzo hałaśliwemu i wyalienowanemu, a także i rodzinie. Jest bolesną prawdą, że brakiem kontaktu z Bogiem można tłumaczyć [...] ucieczkę w narkomanię, by zapomnieć, by się odurzyć, by uciec od sytuacji, które stały się nie do zniesienia, które gnębią; by wręcz z własnej woli rozpocząć podróż bez powrotu”¹⁷. Receptą dla uzależnionych jest miłość: „Młody człowiek zauroczony na zatrutych ścieżkach narkomanii musi poczuć się kochanym i rozumianym, by się uwolnić i powrócić na normalną drogę człowieka godzącego się na życie z perspektywą wieczności”¹⁸. Papież zachęcał ludzi niosących pomoc narkomanom, by byli nosicielami i świadkami miłości i miłosierdzia Boga – przyjaciela, który nie zdradza, który wciąż kocha i ufnie czeka z nadzieją. Zadaniem oraz służbą tych, którzy pomagają narkomanom, jest niesienie zaufania i miłości¹⁹.

Dokonując inauguracji ośrodka terapeutycznego dla narkomanów w Rzymie, Papież mówił o potrzebie „niesienia krzyża”, oznaczającego odważne stawianie czoła wewnętrznym sprzeciwom. Wyjście z uzależnienia widzi św. Jan Paweł II w rezygnacji z własnego modelu życia, by w konsekwencji „iść” za Chrystusem.

Wyzwolenie z nałogu jest możliwe dzięki współpracy z Chrystusem. Papież przypomina, że „zjawiska narkomanii nie można zwalczać tylko poprzez stosowanie środków farmakologicznych, bowiem bardziej niż chorobą ciała jest ona chorobą duszy [...] chodzi o zmianę jakości życia [...] „Projekt – człowiek” – ma na celu [...] pomoc narkomanowi w rozpoznawaniu i stawianiu czoła własnym problemom, poprzez długotrwałe i skuteczne doświadczenie wspólnotowe, dzięki któremu może on się ratować i powrócić do życia społecznego jako osoba czynna i nareszcie wolna [...] Ten typ programu [...] kładzie nacisk na osobistą odpowiedzialność zażywającego narkotyki, ponieważ w ostatecznym rozrachunku to on wybrał drogę takich doświadczeń i dlatego właśnie on, jako pierwszy, musi podjąć decyzję o zerwaniu z nałogiem, akceptując pomoc innych w odzyskaniu samego siebie. To on przede wszystkim

¹⁵ TENZE, *Dramat narkomanii*, „L'Osservatore Romano” 1 (1980) 11, 11.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Tamże.

musi się zaangażować, aby uwolnić się od swego okrutnego losu i stać się odpowiedzialnym za własne przeznaczenie protagonisty. Nikt inny nie będzie mógł mu pomóc, jeśli on sam nie będzie chciał, nie przyjmie i nie uchwyci ze wszystkich sił wyciągniętej ręki, jak tonący, który chce się uratować [...]. Atmosfera [...] wspólnoty [...] stwarza [...] ludziom młodym możliwość odzyskania szacunku dla własnej osoby, kontroli nad własnymi uczuciami oraz możliwość dania samemu sobie, swoim bliskim i tym wszystkim, którzy są zatroskani o dobro społeczne, pocieszającego świadectwa, że w tej dziedzinie [...] dobra wola czyni cuda"²⁰.

Wszystkich pomagających narkomanom św. Papież nazywa dobrymi Samarytanami, leczącymi cierpliwą miłością oraz wielkodusznym oddaniem²¹. Jan Paweł II wierzy, że jeżeli terapeuci oraz uzależnieni będą zjednoczeni w Chrystusie – dzieło wyda oczekiwane owoce, „zniknie egoizm, margines, osamotnienie, konflikty, napięcia, bowiem tylko Chrystus będzie mógł sprawić, że w pełni (wspólnota urzeczywistni pragnienia i uzyska) prawdziwe wyzwolenie”²². Podobne myśli towarzyszą Janowi Pawłowi II, gdy w 1991 roku przemawia do uczestników konferencji poświęconej narkomanii i alkoholizmowi²³.

Na spotkaniu z uczestnikami sympozjum poświęconego narkomanii w Watykanie w 1997 roku, Jan Paweł II streścił wcześniejsze przesłania dotyczące tragedii uzależnienia człowieka. Ze smutkiem stwierdził, że to zjawisko objęło wszystkie środowiska oraz regiony świata. Najbardziej bolesny jest fakt wejścia narkomanii w życie dzieci i nastolatków. Papież zna bezradność i zniechęcenie rodziców i wychowawców wobec swoich podopiecznych. Przeciwstawia się on absurdałnej opinii dzielącej narkotyki na lekkie i ciężkie, co pozwala tym pierwszym na legalizację. Takie stanowisko lekceważy oraz pomniejsza zagrożenie związane z konsumpcją toksycznych środków, co prowadzi także do uzależnienia. Zażywanie każdego narkotyku wywołuje powstawanie tych samych psychicznych mechanizmów, które prowadzą do osłabienia świadomości oraz pozbawienia człowieka woli i wolności. Groźna plaga narkomanii uśmierciła wielu młodych ludzi, innych prowadzi po drodze do rychłej śmierci, kalcząc osobowość człowieka i jego uzdolnienia. Jeszcze raz przypomina Papież o etiologii narkomanii, widząc jej przyczyny w niezadowoleniu z życia, trudnościach ze znalezieniem miejsca w społeczeństwie, lęku

²⁰ Tamże.

²¹ Tamże.

²² Tamże.

²³ TENŻE, *Uwierzyć nadziei wbrew nadziei*, „L'Osservatore Romano” 13 (1992) 2, 15n.

przed przyszłością, ucieczce w pozorną oraz sztucznie wyimaginowaną rzeczywistość. Narastanie zagrożenia dowodzi, że ludzie tracą nadzieję w życiu, pozbawiani są ludzkich oraz duchowych ideałów, tracą poczucie ograniczeń moralnych, odróżniania dobra od zła²⁴.

Papież skierowuje apel do małżonków, wychowawców, władz cywilnych oraz duszpasterzy, uważając plagę narkomanii za sprawę wszystkich ludzi: „wzywam przede wszystkim małżonków, by budowali mocne więzi małżeńskie i rodzinne, oparte na miłości wyłącznej, trwałej i wiernej. W ten sposób stworzą najlepsze warunki do spokojnego życia w swoim domu, zapewniając dzieciom poczucie trwałości relacji uczuciowych oraz wiary we własne siły, której potrzebują, aby dojrzewać duchowo i psychicznie. [...] Wzywam, zatem, wszystkich uczestniczących w procesie wychowania, aby podwoili wysiłki na rzecz młodych, którzy muszą właściwie ukształtować swoje sumienie, rozwijać życie wewnętrzne, nawiązywać pozytywne relacje i konstruktywny dialog z braćmi. [...] Wzywam władze cywilne [...], aby ze zdwojoną energią dążyły do doskonalenia prawodawstwa wymierzonego przeciw narkomanii oraz zwalczania wszelkich form kultury narkotyków i handlu nimi, który stanowi źródło bogactwa zdobytego niegodziwie, bo żerującego na słabości bezbronnych istot ludzkich. [...] Wyrażam uznanie dla niestrudzonej i cierplivej pracy duszpasterskiej kapłanów, zakonników, zakonnic i ludzi świeckich działających wśród narkomanów: wspomagają oni rodziców, starają się okazywać młodym akceptację i rozmawiać z nimi, aby zrozumieć ich najgłębsze problemy i w ten sposób pomóc im wyjść z niewoli narkotyków, stać się ludźmi wolnymi i szczęśliwymi”²⁵.

Prośbę o włączenie się w posługę uzależnionym skierował Jan Paweł II do przedstawicieli polskich zakonów męskich i żeńskich podczas pobytu w Polsce w 1991 roku: „Wyrosły nowe potrzeby, nieraz bardzo dotkliwe (np. potrzeba zajęcia się ofiarami narkomanii czy dotkniętymi chorobą AIDS). [...] Zakony zwłaszcza te, w których powołaniu leży działalność charytatywna, czy zajmowanie się trudną młodzieżą, czeka ogromny wysiłek wejścia w realizację swego charyzmatu. Ufam, że nie zabraknie wam zrozumienia i pomocy zarówno pasterzy Kościoła, jak wiernych”²⁶. Jeszcze raz św. Jan Paweł II przypomniał o misji Kościoła: „Misją Kościoła jest głoszenie słowa Ewangelii, które otwiera drogę do

²⁴ TENŻE, *Walka z narkomanią sprawą wszystkich ludzi*, „L'Osservatore Romano” 19 (1998) 1, 24 n.

²⁵ Tamże, 25.

²⁶ TENŻE, *Wobec wyzwania nowych potrzeb*, „L'Osservatore Romano” 12 (1991) 5, 29.

Boga oraz ukazywanie ludziom Chrystusa, Słowa Życia i drogi, która prowadzi do dojrzałości ludzkiej i duchowej. Kierując się przykładem swojego Pana oraz solidarnością z braćmi w człowieczeństwie, Kościół spieszy z pomocą najmniejszym i najsłabszym, opiekując się zranionymi, umacniając chorych, wspomagając osobisty rozwój każdego²⁷.

2. Duszpasterska posługa narkomanom

Przemiany zachodzące w życiu społeczno-gospodarczym, czas reform powodujący często gwałtowne przewartościowanie starego porządku, negację tego, co ów porządek tworzył – niosą szczególne zagrożenia. Powyższa sytuacja budzi niepokój o przyszłość narodu. Ekonomiczne problemy i zwracanie uwagi głównie na nie, pociągają zagrożenie stanowiące zachwianie zasad oraz prawd, na których buduje się godność człowieka. Głoszenie relatywizmu owych zasad i prawd prowadzi do samowoli, której wyrazem jest swoboda bez ograniczeń i zahamowań oraz wyzwalanie się od wszelkich nakazów i zakazów. Zasady moralne zdają się być coraz bardziej wypierane przez zasady rządzące ekonomią.

Coraz trudniej odnajdują się w nowej sytuacji ludzie młodzi, niemożący znaleźć dla siebie miejsca. Niektórzy ulegają pokusie ucieczki od świata, społeczeństwa i życia. Jedną z tych ucieczek jest ucieczka w narkomanię i alkoholizm. To prowadzi do zniszczenia własnej osobowości swego człowieczeństwa. Nie bez przypadku znajduje się w Katechizmie ostrzeżenie przed narkotykami. Niszczą one zarówno zdrowie fizyczne, psychiczne i duchowe człowieka²⁸. Plaga ta, mimo ostrzeżeń wychowawców i podejmowanych środków przeciw rozszerzaniu się narkotyzmu, obejmuje coraz szersze kręgi młodzieży²⁹. Należy uświadamiać młodzieży, że jest to poważne wykroczenie przeciw własnemu życiu, zdrowiu i trosce o nie. Podobnie rzecz się ma z alkoholizmem i nikotynizmem³⁰.

Istnieje potrzeba szukania sposobów i metod wychowawczych oraz resocjalizacyjnych w celu niesienia skutecznej pomocy ludziom zniewolonym nałogiem. Profilaktyka i resocjalizacja narkomanów powinna stać się przedmiotem troski nie tylko rodziców, wychowawców, lekarzy, psychologów, ale także duszpasterzy. Istnieje kilka pozycji zawierają-

²⁷ TENŻE, *Walka z narkomanią sprawą wszystkich ludzi*, „L'Osservatore Romano” 19 (1998) 1, 25.

²⁸ KKK 2291.

²⁹ C. CEKIERA, *Poczucie i poziom życia u narkomanów*, w: *Symposium Narkomania w Polsce*, Częstochowa 1982, 114-125.

³⁰ S. JASIONEK, *Wychowanie moralne*, Kraków 2004, 65.

cych cenne próby zarysu teorii pedagogicznych powstałych w oparciu o naukę Kościoła w powiązaniu z badaniami psychosocjologicznymi³¹. Pojawiają się także opracowania, konspekty oraz wzory katechez³².

Jan Paweł II wyraźnie podkreślił, że praca nad odzyskaniem i zapobieganiem fatalnym następstwom narkomanii jest obecnie nie tylko godna uznania, lecz konieczna³³. Szczególnymi osobami powołanymi do ratowania tych, którzy ulegli narkomanii są kapłani. Ich posługa ma specyficzny charakter, odrębny od posługi lekarzy, psychologów oraz terapeutów. Duszpasterska pomoc uzależnionym stanowi zadanie pomyślane jako służba należna człowiekowi powołanemu przez Boga do pełni człowieczeństwa w Chrystusie.

2.1. Formy pracy

Praca duszpasterzy powinna pójść w dwóch kierunkach: profilaktyki i resocjalizacji. Punktem wyjścia w opracowaniu działań profilaktycznych powinny być badania etiologiczne nieprzystosowanej społecznie młodzieży. Źródłem społecznego nieprzystosowania jest zachwiana struktura rodzinna, zaburzenia w sferze emocjonalnej, brak zainteresowań, brak systemu wartości, określonego celu życia, instytucjonalizacja życia zbiorowego, a także zdehumanizowanie organizacji wychowawczych³⁴.

W ramach profilaktyki więcej uwagi trzeba zwrócić na duszpasterstwo rodzin. Narkomania młodzieży jest bowiem przede wszystkim symptomem kryzysu rodziny, a w tym jej funkcji wychowawczej. Należy uświadomić rodzicom, że w procesie wychowania rodzinnego trzeba już we wczesnym dzieciństwie zwrócić uwagę na budzenie zainteresowań oraz kształcenie systemu wartości w oparciu o tzw. psychologiczne prawo pierwszych skojarzeń. Dziecko należy uwrażliwić na emocjonalne kontakty oparte na życzliwości, altruizmie, poczuciu odpowiedzialności za własne postępowanie. Działalność profilaktyczna powinna zmierzać do wytworzenia pozytywnych wzorów rodzinnych. W procesie wycho-

³¹ R. POPOWSKI, *Animacja jako istotny element systemu prewencyjnego*, „Młodych Problemy” (1986) 1, 107-114; G. MILANESI, *Nowa koncepcja prewencji. Rozwiązania socjologiczne*, „Młodych Problemy” (1988) 1, 21-45; Cz. CEKIERA, *Profilaktyka i terapia narkomanii w działalności Kościoła*, „Zeszyty Problemowe Narkomanii” (1986), 207-215.

³² E. MATERSKI, *Katecheza wobec zjawiska narkomanii*, „Katecheta” 30 (1986) 5, 207-213.

³³ JAN PAWEŁ II, *Dramat narkomanii*, „L'Osservatore Romano” 1 (1980) 11, 11.

³⁴ A. POTOCKI, *Duszpasterstwo wobec młodzieży nieprzystosowanej*, Tarnów 1986, 15.

wania od wczesnego dzieciństwa konieczny jest rozwój pasji poznawania świata, poszukiwania wartości tkwiących w świecie oraz drugim człowieku. Należy zachęcać rodziców, by dbali o zdrową atmosferę w rodzinie, interesowali się problemami dorastających dzieci, obserwowali ich zachowania, rozmawiali z dziećmi, wytwarzali atmosferę ciepła i serdeczności³⁵.

W odniesieniu do młodzieży zadaniem duszpasterza jest przekazywanie właściwej hierarchii wartości, budzenia odpowiedzialności za własne życie oraz życie innych. Duszpasterska działalność kapłana wobec ludzi uzależnionych może być spełniana w zakresie duszpasterstwa ogólnego oraz specjalistycznego.

2.2. Specjalistyczna posługa kapłańska wobec narkomanów

Specjalistyczne duszpasterstwo narkomanów domaga się odpowiedniego przygotowania. Obecna formacja kleryków seminariów w Polsce ma także na celu wyłonienie alumnów, którzy odczytają w przyszłej posłudze kapłańskiej charyzmat duszpasterza narkomańskich ośrodków i wspólnot. Każda diecezja powinna mieć kościelnego referenta, który będzie rozpoznawał zakres problemu na terenie diecezji, a także przygotowywał kapłanów do posługiwania narkomanom. Potrzeba, aby w każdej diecezji kilku księży zajmowało się uzależnioną młodzieżą³⁶, a nawet każda większa parafia miejska winna posiadać przygotowanego duszpasterza.

Zasadnicze działanie przypomina formy kontaktu z narkomanami w ogólnym duszpasterzowaniu, lecz różni się w kapłańskiej posłudze stawianiem na pierwszym miejscu uzależnionych i permanentnym byciu dla nich i z nimi. Posługa zaczyna się od podejmowania trudu odnalezienia narkomanów. Można to uczynić poprzez nawiązanie kontaktu z jedną osobą, aby przez nią dotrzeć do szerszego narkomańskiego środowiska.

Kapłan winien być bardzo blisko problemów młodzieży uzależnionej, a zarazem zachować właściwy dystans, który pozwoli rozsądnie je ocenić i nie dać się wykorzystać. Będzie pragnął doprowadzić rozmówców do nawrócenia. W wyniku takiej działalności narkomani sami przychodzą po pomoc w rozwiązywaniu problemów, ponieważ kapłan

³⁵ E. MATERSKI, *Katecheza na temat narkomanii*, „Trzeźwymi bądźcie” (1984) 2, 3.

³⁶ C. CIEKIERA, *Profilaktyka i terapia narkomanii w działalności Kościoła*, „Zeszyty Problemowe Narkomanii” (1986) 1, 210.

staje się osobą, na którą można zawsze liczyć, szczególnie w trudnych momentach. Potrzebna jest możliwość spotykania się z nimi na plebanii lub w kapłańskim mieszkaniu. Narkomani są ludźmi pozbawionymi ciepła rodzinnego domu, tak bardzo potrzebnego do życia. Będąc stale do ich dyspozycji, nawiązując przyjaźń – kapłan prowadzi do poznania Dobrej Nowiny, podkreślając w niej kerygmat o powszechnym zbawieniu i Bożej łasce. Inną formą udzielania pomocy jest korespondencja, często mogąca stanowić początek drogi prowadzącej do nowego życia, oraz telefoniczne rozmowy ułatwione przez telefony komórkowe.

W duszpasterskich kontaktach z leczącymi się narkomanami największe znaczenie ma indywidualna rozmowa. Grupowa terapia w początkowej fazie wychodzenia z nałogu daje słabsze rezultaty od indywidualnej³⁷. Nieroztropnie prowadzona grupowa terapia może być okazją do wymiany doświadczeń z dziedziny narkomanii³⁸. W pierwszej fazie kontaktu indywidualnego z uzależnionym kapłan może zaoferować narkomanowi intelektualne oraz emocjonalne oparcie.

Do istotnych zadań kapłańskiego posługiwania należą: ewangelizacja, prowadzenie człowieka do kontaktu modlitewnego z Bogiem oraz szafowanie sakramentami. Życie modlitwy jest bardzo ważnym składnikiem religijnym psychoterapii. Jedną z form modlitwy bardzo lubianej przez uzależnionych jest piosenka z akompaniamentem instrumentów. Na czynne sakramentalne życie winna być ukierunkowana katecheza oraz indywidualne rozmowy.

U większości narkomanów występuje religijny analfabetyzm. Dlatego duszpasterz winien koncentrować uwagę na Chrystusie i Jego Dobrej Nowinie. Kapłan powinien również interpretować problemy uzależnionych w świetle Ewangelii, przygotowywać ich do uroczystości oraz świąt kościelnych, a także w prowadzonych katechezach uzupełniać braki w zakresie religijnych wiadomości.

Duszpasterz winien zatroszczyć się także o funkcjonowanie poza ośrodkiem poradni katolickich oraz telefonów zaufania. Dla kończących leczenie winny być otwierane hostele, w których na innych warunkach wchodziłoby w życie poza ośrodkiem.

Szczególne znaczenie dla leczących się narkomanów w ośrodkach zamkniętych ma czas rekolekcji adwentowych i wielkopostnych, które mogą przeprowadzić księża zaproszeni przez wspólnotę. Duży wpływ

³⁷ TENŻE, *Toksykomania. Narkomania – lekomania – alkoholizm – nikotynizm*, Warszawa 1985, 274.

³⁸ Tamże.

na narkomanów posiadają odwiedzający wspólnotę przedstawiciele zakonów czy grup charyzmatycznych, dzielących się radością wiary oraz życia płynącego z przyjaźni z Bogiem. Duszpasterz ośrodka posiada także duchową pieczę nad wychowawcami, organizując dla nich dni skupienia, rekolekcje, służąc kapłańską pomocą i świadectwem.

Do posługi narkomanom służą księdzu specjalnie uformowani animatorzy świeccy. Mogą nimi być młodzi ludzie – rówieśnicy uzależnionych: dojrzały, zaangażowani społecznie i religijnie. Ich współpraca z chorymi kładzie szczególną odpowiedzialność na duszpasterza, by rzeczywiście byli apostołami życia bez narkotyków, ukazującymi życie „na trzeźwo”.

Wypada życzyć rodzicom, wychowawcom, władzom cywilnym oraz Kościołowi w Polsce, by realizowały wezwania Jana Pawła II wobec plagi narkomanii dziesiątkującej w okrutny sposób szczególnie młode pokolenie Polaków.

3. Współdziałanie podmiotów wychowawczych: rodziny, szkoły i Kościoła w zapobieganiu narkomanii

Podmioty wychowujące, niezależnie od tego, czy działają w sposób spontaniczny czy zamierzony, winny uświadomić sobie pierwszorzędną metodę wychowania moralnego, którą stanowi dawanie dobrego przykładu postępowania moralnego³⁹. Winny one podjąć wzajemną współpracę w wychowaniu młodego człowieka do dojrzałości, opartej na wartościach chrześcijańskich. Wzywał do takiego współdziałania w licznych swoich wystąpieniach i dokumentach św. Jan Paweł II.

Niewątpliwie rodzina jest pierwszym i najważniejszym środowiskiem wychowawczym. Decyduje o tym przede wszystkim fakt, że to właśnie „w rodzinie człowiek się poczyną, rodzi, wzrasta, rozwija się, kształtuje swoją osobowość, uczy się, osiąga dojrzałość i życiową mądrość⁴⁰. W rodzinie życie ludzkie od chwili poczęcia powinno być szanowane i chronione w sposób absolutny⁴¹. Ochrona ta jest konieczna, gdyż dziecko przed urodzeniem jest bezbronne i potrzebuje opieki. Powinna mu ją zapewnić przede wszystkim jego matka, która w imię miłości macierzyńskiej, jako pierwsza, gwarantuje swemu nienarodzonemu jeszcze

³⁹ S. JASIONEK, *Wychowanie moralne*, 89.

⁴⁰ A. GRZEŚKOWIAK, *Rodzina według Karty Praw Rodziny Stolicy Apostolskiej*, w: *XVIII Międzynarodowy Kongres Rodziny*, Warszawa 1994, 73.

⁴¹ KKK 2270.

dziecku prawo do życia⁴². Opieka ta wyraża się w powstrzymaniu się od używek szkodzących płodowi (alkohol, nikotyna, narkotyki)⁴³. Szkodliwego działania nikotyny na płód dowodzi M. Wilk w oparciu o bogatą literaturę badawczą⁴⁴. Do tego dochodzi jeszcze wypaczenie w rozumieniu niektórych takich słów jak: „wolność”, „tolerancja”, „prawa człowieka”, a w kontekście rodziny „prawa dziecka”. Właśnie w imię tych tzw. praw, rodzice zaniedbują tak ważną sferę wychowania, jaką jest przekazywanie wartości dzieciom. Modne stało się tzw. wychowanie bezstresowe i wychowanie bez autorytetów. Określając termin „wolność”, Jan Paweł II podczas pielgrzymki w Stanach Zjednoczonych mówi, że wolność nie polega na czynieniu tego, co się chce, lecz jest prawem do czynienia tego, co się czynić powinno⁴⁵.

Drugim po rodzinie środowiskiem wychowawczym dzieci i młodzieży jest szkoła. Pełni ona wobec rodziny rolę służebną, gdyż działa „w imieniu rodziców, w oparciu o ich zgodę, a w pewnej mierze nawet ich zlecenie” – jak podkreślał w *Liście do Rodzin* św. Jan Paweł II⁴⁶. Doniosłą rolę szkoły docenia Kościół, który naucza, że „Spośród wszystkich środków pomocniczych wychowania szczególne znaczenie ma szkoła, ponieważ mocą swego posłannictwa wytrwale i troskliwie kształtuje władze umysłowe, rozwija zdolność wydawania prawidłowych sądów, wprowadza w dziedzictwo kultury wytworzonej przez minione pokolenia, kształci poczucie wartości, przygotowuje do życia zawodowego, a tworząc warunki do przyjaznego współżycia wychowanków różniących się charakterem i pochodzeniem, kształtuje postawy wzajemnego rozumienia. Ponadto, szkoła stanowi jakby centrum, w którego działalności i rozwoju powinni uczestniczyć wspólnie: rodziny, nauczyciele, różnego rodzaju organizacje kulturalne, obywatelskie i religijne, a także państwo i cała wspólnota ludzka”⁴⁷. Kościół, jako podmiot wychowują-

⁴² Tamże 2378.

⁴³ S. JASONEK, *Prawa człowieka*, Kraków 2005, 20.

⁴⁴ M. WILK, *Zjawisko nikotynizmu jako problem pastoralny*, „Sosnowieckie Studia Teologiczne” 2 (1995), 163-172

⁴⁵ JAN PAWEŁ II, *Wspominając deklarację niepodległości. Homilia podczas Mszy św. w Logan Circle w Filadelfii*, w: *Nauczanie Papieskie*, II, 2, Poznań 1992, 287-290.

⁴⁶ IOANNES PAULUS II, *Litterae Familiis datae ipso volente sacro Familiae anno MC-MXCIV* 16, AAS 86 (1994), 901, JAN PAWEŁ II, *List do Rodzin*, w: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/listy/gratissimam.hat ml, [20.06.2019].

⁴⁷ DWCH 5, AAS 58 (1966), 733: „Inter omnia educationis instrumenta peculiare momentum habet schola, quae vi suae missionis dum facultates intellectuales assidua cura excolit, recte iudicandi capacitatem evolvit, in patrimonium culturae a generationibus praeteritis acquisitum introducit, sensum valorum promovet, vitam professionalem

cy swych wiernych, od początku swego istnienia wychowuje i kształtuje swych członków, i jest świadom swej roli wychowawczej.

Zakończenie

Większa troska o młodego człowieka, odpowiednie środki i metody wychowawcze oraz twórcze inicjatywy terapeutyczne są potrzebne ze względu na niebezpieczeństwa, na jakie narażone są dzieci i współczesna młodzież. Biorąc to pod uwagę, Kościół przywiązuje dużą wagę do właściwej katechizacji dzieci i młodzieży.

Centralnym elementem wychowania moralnego młodego człowieka jest kształtowanie w nim sumienia prawnego, stąd – jak uczy św. Jan Paweł II w swej adhortacji – wychowanie do wartości, powinno opierać się na poznaniu prawdziwego dobra i prowadzeniu do niego⁴⁸. Wychowawca – terapeuta powinien prowadzić wychowanka do wolności, gdyż tylko w ten sposób będzie on mógł stopniowo nabierać samodzielności w kształtowaniu siebie samego. To pozwoli wychować go do prawidłowych relacji międzyosobowych, kształtując w nim szacunek dla życia i otwierając coraz głębiej na prawdę.

The Involvement of Pope St. John Paul II in the Counteracting the Drug Addiction Summary

The changes occurring in the socio-economic life carry some dangers of imbalance the rules and truths, which human dignity is based on. It is more and more difficult for young people to be able to live and they

praeparat, inter alumnos diversae indolis et condicionis amicalem consortionem pariens mutuam se comprehendendi dispositionem fovet; insuper velut quoddam centrum constituit cuius operositatem et profectum una participare debent familiae, magistris, varii generis consociationes vitam culturalem, civicam, religiosam promoventes, societas civilis, et tota communitas humana”, SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 318.

⁴⁸ IOANNES PAULUS II, *Adhortatio apostolica de Familia Christianae muneribus in mundo huius temporis „Familiaris consortio”* 8, AAS 74 (1982), 89-90, JAN PAWEŁ II, *Adhortacja apostolska o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym „Familiaris consortio”*, w: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, Kraków 1996, 74.

escape in drug addiction. St. John Paul II highlighted a lot of times the role of the Church serving a human, which is its way. The Pope expressed the interest in the drug addiction problem and he encouraged priests and congregations to be concerned of addicted people. The pastoral work should go in two directions: prophylaxis and rehabilitation in the prevention of drug addiction. The cooperation of the following pedagogic subjects: family, school and the Church is essential.

Słowa kluczowe: narkomania, wychowanie, profilaktyka, resocjalizacja, katecheza, rodzina, Kościół, współdziałanie.

Keywords: drug addiction, bringing up, prophylaxis, rehabilitation, catechism, family, the Church, cooperation.

Bibliografia

I. Źródła

- Concilium Vaticanum II, *Constitutio dogmatica de divina Revelatione „Dei Verbum”*, AAS 58 (1966), 817-830, Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym „Dei Verbum”* w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 2002, 350-362.
- Concilium Vaticanum II, *Constitutio pastoralis de Ecclesia in Mundo huius temporis „Gaudium et spes”*, AAS 58 (1966), 1025-1115, Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym „Gaudium et spes”*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 2002, 526-606.
- Concilium Vaticanum II, *Declaratio de educatione christiana „Gravissimum educationis”* AAS 58 (1966), 728-739, Sobór Watykański II, *Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim „Gravissimum educationis”*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 2002, 314-324.
- Ioannes Paulus II, *Adhortatio apostolica de Familiae Christianae muneribus in mundo huius temporis „Familiaris consortio”*, AAS 74 (1982), 81-191, Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym „Familiaris consortio”*, w: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, Kraków 1996, 67-160.
- Ioannes Paulus II, *Litterae encyclicae „Redemptor hominis”*, AAS 71 (1979), 257-324, Jan Paweł II, *Encyklika „Redemptor hominis”*, w: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 2005, 7-76.
- Ioannes Paulus II, *Litterae Familiis datae ipso volente sacro Familiae anno MCMXCIV*, AAS 86 (1994), 968-925, Jan Paweł II, *List do Rodzin*, w: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/listy/gratissimam.html, [20.06.2019].

- Jan Paweł II, *Biada mi, gdybym nie głosił Ewangelii!*, w: *Moja i wasza Ojczyzna. Przemówienie do biskupów polskich wygłoszone z okazji „ad limina Apostolorum”*, Warszawa 1998.
- Jan Paweł II, *Chcę wam mówić o świetle*, „L'Osservatore Romano” 5 (1984) 9, 17-18.
- Jan Paweł II, *Dramat narkomanii*, „L'Osservatore Romano” 1 (1980) 11, 11.
- Jan Paweł II, *Jest wśród was Chrystus Zmartwychwstały*, „L'Osservatore Romano” 6 (1985) 2, 10-11.
- Jan Paweł II, *Kościół w świecie współczesnym broni godności każdego człowieka*, w: *Nauczanie papieskie 1979*, T. II/2, 715-726.
- Jan Paweł II, *Nie wolno dzieci porzucać, wykorzystywać i skazywać na śmierć*, „L'Osservatore Romano” 12 (1991) 11, 32-33.
- Jan Paweł II, *Program ośmiu błogosławieństw*, „L'Osservatore Romano” 6 (1985) 3, 18.
- Jan Paweł II, *Projekt – Człowiek*, „L'Osservatore Romano” 7 (1986) 6, 1; 4.
- Jan Paweł II, *Przemówienie z okazji trzydziestej rocznicy Konstytucji „Gaudium et spes”*, w: *Przemówienia i homilie Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 1997, 359-400.
- Jan Paweł II, *Przynoszę wam orędzie nadziei*, „L'Osservatore Romano” 6 (1985) 2, 20.
- Jan Paweł II, *Solidarność z cierpiącymi*, „L'Osservatore Romano” 6 (1985) 3, 26-27.
- Jan Paweł II, *Solidarność, tożsamość, wiara*, „L'Osservatore Romano” 6 (1985) 3, 20-21.
- Jan Paweł II, *Uwierzyć nadziei wbrew nadziei*, „L'Osservatore Romano” 13 (1992) 2, 15-16.
- Jan Paweł II, *Walka z narkomanią sprawą wszystkich ludzi*, „L'Osservatore Romano” 19 (1998) 1, 24-25.
- Jan Paweł II, *Wobec wyzwania nowych potrzeb*, „L'Osservatore Romano” 12 (1991) 5, 28-29.
- Jan Paweł II, *Wspominając deklarację niepodległości. Homilia podczas Mszy św. w Logan Circle w Filadelfii*, w: *Nauczanie Papieskie*, II, 2 Poznań 1992, 287-290.
- Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 1994.

II. Opracowania

- Cekiera Cz., *Poczucie i poziom życia u narkomanów*, w: *Symposium Narkomania w Polsce*, Częstochowa 1982, 114-125.
- Cekiera Cz., *Profilaktyka i terapia narkomanii w działalności Kościoła*, „Zeszyty Problematyczne Narkomanii” (1986) 1, 207-215.
- Cekiera Cz., *Toksykomania. Narkomania – lekomania – alkoholizm – nikotynizm*, Warszawa 1985.

- Grzeškowiak A., *Rodzina według Karty Praw Rodziny Stolicy Apostolskiej*, w: *XVIII Międzynarodowy Kongres Rodziny*, Warszawa 1994, 70-83.
- Jasionek S., *Prawa człowieka*, Kraków 2005.
- Jasionek S., *Wychowanie moralne*, Kraków 2004.
- Materski E., *Katecheza wobec zjawiska narkomanii*, „Katecheta” 30 (1986) 5, 207-213.
- Materski E., *Katecheza na temat narkomanii*, „Trzeźwymi bądźcie” (1984) 2, 2-5.
- Milanesi G., *Nowa koncepcja prewencji. Rozwiązania socjologiczne*, „Młodych Problemy” (1988) 1, 21-45.
- Popowski R., *Animacja jako istotny element systemu prewencyjnego*, „Młodych Problemy” (1986) 1, 107-114.
- Potocki A., *Duszpasterstwo wobec młodzieży nieprzystosowanej*, Tarnów 1986.
- Wilk M., *Zjawisko niktynizmu jako problem pastoralny*, „Sosnowieckie Studia Teologiczne” 2 (1995), 163-172.